

ЖИЗНЕНИЯТ ПЪТ НА МАРИН ДРИНОВ (1838 – 1906)

Михаела Касърова

Annotation: The purpose of the present article is to acquaint the reader with the life and activity of a remarkable personality for the Bulgarian history – prof. Marin Drinov. In the text are followed the basic factors that help for the growth of the Bulgarian scientist viz. his family, his education in Kiev and Moscow and his stay in Kharkov. The main aspects of his work as a chairman of the Bulgarian literary association and his energetic civic activities are comprised.

Keywords: Marin Drinov, University of Moscow, Osip Bodyansky, Kharkov, Bulgarian literary association.

Марин Стоянов Дринов, една изключителна за Българското национално възраждане личност, живее и твори през втората половина на XIX и началото на XX век. Името му се свързва както с обществена, така и със забележителна научна работа. Неговата огромна и неуморна дейност спомага за духовното и културно израстване на българското общество, а постиженията му извисяват науката до нови върхове.

Марин Дринов остава в историята не само като историк с висока професионална квалификация, но и като учен със завидни филологически познания. Родната ни историческа наука го характеризира като изключителен политик, личност, достойна за множеството звания, които получава. Най-често обаче е определян като първия български професионален историк, а трудовете му допринасят за обогатяването на славистиката, етнографията и фолклористиката.

Марин Дринов е роден на 20 октомври 1838г. в Панагюрище, в многодетното семейство на беден занаятчия – Стоян Делчев Дринов. Името на неговата майка също ни е известно – Мария Стоянова Дринова, която дарява този свят с четирима синове и шест дъщери. До нас са достигнали сведения за нейната силна религиозност, което може да насочи мислите ни в посока възпитанието на младия Дринов, а именно постоянство и ревност във вярата. Отпечатъкът, който оставя майка му, проличава особено в зрелите му години, когато работи върху църковно-християнските проблеми. Тежкото, изпълнено с трудности детство предопределя и липсата, в един по-късен етап от живота му, на силно застъпени консервативни

идеали, които са присъщи за аристократичната прослойка. Първоначалното си образование Марин Дринов получава в местното училище, където знанието се оказва напълно достатъчно за младежа да бъде избран за помощник на главния учител.

Марин Дринов е едно от онези деца, имащи щастието да усетят ползотворното влияние на учители като Сава Радулов и Юрдан Ненов. По този начин детството му изпълнено с труд и любов към знанието довежда до това естествено културно и личностно израстване и достолепност. С Юрдан Ненов Дринов и неговият съученик и приятел Нешо Бончев поддържат контакти продължително време, изразявайки му своите благодарности за успешната реализация, която са постигнали в живота. Този професионален успех обаче е резултат и на упорит труд в чуждестранни университети, което се оказва жизненоважна стъпка за формирането на Марин Дринов като личност.

Мечтата на Дринов и Бончев да се обучават в Русия се сбъдва през 1858 г., когато пристигат в Одеса и се записват в Киевската духовна семинария. Тук Дринов се запознава с трудовете на Ю. Венелин, а освен това задълбочава знанията си по философия и езикознание. Именно от Киев той изпраща благодарствено писмо до българския революционер Георги Раковски във връзка с книгите, които последният изпраща в семинарията. Обучението на младежа във философския клас на семинарията е свързано с помощта на Найдено Геров, който по това време е на руска дипломатическа служба. Скрити остават понякога суровите условия, в които е принуден да живее Дринов. Честите беди и несгоди стават неотменна част от съществуването на българина. Студеният климат се отразява нездравословно на студента, чийто белодробни проблеми се изострят и в един по-късен етап от живота му стават причина за неговата кончина. След няколко години у Дринов се заражда идеята да замине за Москва и там да продължи образованието си. До нас не са достигнали данни как и защо Дринов избира Москва, но вероятно една от причините е неговият роднина, който живее там, предлагайки му със сигурност по-добри условия.

Сравнително малко ни е известно за студентските години на Марин Дринов. Сведенията, с които разполагаме, се дължат най-вече на кореспонденцията на негови състуденти. Благодарение на видния руски историк Василий Ключевски (1841 – 1911) получаваме изключителна информация относно учебните предмети, които се изучават и изпитната обстановка. Добрата подготовка на Дринов по руски език му помага да се представи достойно на изпитите през 1861 г., дори по-успешно от много руски абитуриенти. Като интересен пример от спомените на Ключевски може да се посочи изпитът по латински език – „в

една от аудиториите (разделиха ни по имена в разни аудитории) не допуснаха за продължение от 22-ма цели 20 души“ (Ключевский 1968: 29). Дринов не отстъпва пред трудностите, с които се сблъсква в университета. Той отива там със солидни познания и умения, с които поема по пътя на науката. Благодарение на спомените на Ключевски, както и на друг негов състудент – Алексей Кирпичников, успяваме да усетим духа и атмосферата на историко-филологическия факултет на Московския университет в средата на XIX век.

Именно в този факултет Дринов за пръв път успява да се устреми към историята, която се превръща в негов най-голям интерес. Тя е тази, която ги сближава с Ключевски и съответно се издига в техен идеал.

Значително влияние върху житейския мироглед на младия Дринов оказва Осип Максимович Бодянски (1808 – 1877) – един от първите слависти в Московския университет. По времето на Бодянски интересът на руското общество към славянския свят постепенно се разширява и задълбочава. Между българските студенти на Бодянски Марин Дринов достига до най-високи звания, получава международно признание. Връзките на Дринов и Бодянски са продължителни и твърде интензивни. Трудовете на младия историк дават възможност да се покаже значимостта на преподавателската дейност на Бодянски за формирането на един от първите български учени. За енциклопедичните интереси и познания на Дринов говорят разнообразните му занимания с проблеми от чисто филологически характер. Според Л. Минкова приемственост спрямо традициите на Московския университет може да се установи и в програмата за лекциите, които чете Дринов в Харковския университет. Той преподава общ курс по славянознание, история на отделните славянски народи, славянска историография, славянски езици, тоест същите дисциплини, които е слушал при Бодянски. (Дринов 1909: 18). В трудовете на Дринов е осезаемо присъствието на наученото, възприетото от руския славист и лесно може да се забележи как постигнатото от един изследовател става градивен материал в работата на идващия след него (Минкова 1978: 169).

Името на Фьодор Буслаев (1818 – 1898) често се свързва с един от онези преподаватели на Дринов, които оставят следа у бъдещия учен. Буслаев като представител на руската филология на XIX век осигурява неописуемо ценни познания на Дринов върху руската и славянска писменост. По такъв начин той успява да предложи на студента една друга, различна гледна точка, от която може да бъде изследвана историята, а именно филологическата. Буслаев разкрива ролята на езика като необходим извор за всяка история и го свързва с науки като палеография, фолклор, история на изкуството.

Годината 1865 поставя началото на многобройните пътувания на Марин Дринов, който започва работа като домашен учител в семейството на княгиня Елисавета Александрова Голицина. Така започва европейският период в живота на Дринов. Престоят във Виена, Женева, Париж и редица други забележителни градове му дава възможност за запознанства с много българи. Важен е фактът, че руската действителност, в която привиква да живее, не го отдалечава от българското битие. Напротив, Дринов непрестанно търси контакти и връзки със сънародници в чужбина, вълнува се от събитията в България и милее за родното Панагюрище. Благодарение на пресата и на много писма от българи Дринов се осведомява за положението в страната. Неговата скрита болка проличава най-ясно в писмо до Нешо Бончев: *„Безпокоят ме работите във вилаета, вашето и мое настояще. Тежко и убийствено чувство. Мислех си, че може би ще стане по – леко. Не, все пак е непоносимо тежко.“* (Горина 2006: 34).

През 1866 г. в Женева Марин Дринов написва първата си статия „Страшни ли са за нашата народност фанариотите и йезуитите“, която публикува в цариградския вестник „Време“ под псевдонима М. Бошков. Тези негови първи стъпки като историк разкриват неговата тревога относно „духовното“ състояние на страната, тъй като това е времето на българските стремления за придобиване на църковна автономност.

Българската действителност силно го вълнува и през 1868 г. в Букурещ решава да издаде статията „Писмо до българската интелигенция“, в което разкрива огромната роля от познаване на историята, укрепване на вярата и запазване на езика, както и важността от приноса на интелигенцията. Марин Дринов осъзнава важността на професията си, защото историците са тези, които в тежки времена, когато угнетеният материално и духовно народ забравя много от своето минало, да успеят да пробудят чувството за единност и да формират т. нар. национална идеология. В редица изследвания на Дринов се откроява неговият патриотизъм, най-вече във фундаменталния му труд за българския народ „Поглед върху произхождението на българский народ и началото на българската история“ (1869). През същата година е отпечатано и съчинението „Исторически преглед на българската църква от самото ѝ начало до днес“. В тези негови първи професионални стъпки ясно личи отражението, което епохата има върху Дринов. Трудът за българската църква включва в себе си не само история на християнството, но и въпроси за фанариотите, католическата и протестантска пропаганда. По този начин Дринов участва заедно със сънародниците си в борбата за църковна независимост, само че неговото оръжие е науката (Тодев 2009: 151). Макар и далеч от родината и центъра на самото църковно движение, той аргументирано отхвърля претенциите на Патриаршията за духовно господство

над българите като в същото време написва първата цялостна история на българската църква в решаващите години от нейното възкръсване. В рецензията си за книгата Константин Иречек изказва своята положителна оценка. Трудът е оценен и от руската научна общност, където още на следващата 1870 г. се появява в превод на руски на страниците на сп. „Православное обозрение“. Дринов и Иречек се запознават през 1871 г. и техните връзки се оказват изключително интензивни и дълготрайни.

В студията си „Исторически преглед на българската църква от самото ѝ начало до днес“ по въпроса за годината на създаване на славянската азбука българинът се съгласява с мнението на Бодянски, *„който е употребил много време и голяма ученост над този въпрос. То е, че славянските писмена са изобретени в 862 година“* (Дринов 1869:11). Според Дринов най-голямата заслуга на Кирил и Методий не е *„гдето те обърнаха в Христовата вяра милиони езически славяне, но в това, че те съставиха писмената славянски, преведоха повечето богослужебни книги на славянски език, който чрез това стана писмен език“* (Дринов 1869: 11). Дринов намира достатъчно доказателства да изтъква българския произход на Кирил и Методий от една старо житие на Св. Кирил, където се казва: *„родомъ съ Болгаріи...“* (Дринов 1869: 12). Дринов приема мнението на своя професор, че Житието на Климент е било написано най-напред на български език от негов ученик, а след това е преведено на гръцки език. На Бодянски дължим вероятно и пробуждането на големия интерес на Дринов към Украйна. Дългогодишното пребиваване в Харков и дружбата с друг учен – украинеца Александър Потебня (1835 – 1891), спомагат името на Дринов да остане трайно в историята на българско-украинските научни и културни връзки.

Животът на Марин Дринов до 1870 г. преминава в непрестанни пътувания. Освен Австро-Унгария и Швейцария той посещава още Прага, Италия, Франция. През този период Дринов работи в много европейски библиотеки, архиви и музеи, където събира материали за българската история. Със също толкова голямо значение е и обстоятелството, че той успява да осъществи многобройни контакти не само с български, но и с чуждестранни учени, което се оказва изключително благоприятно за неговото професионално развитие. В Прага Марин Дринов развива активна обществена дейност, включвайки се в работата по създаването на българско научно дружество. Благодарение на познанството си с Васил Стоянов (тогава студент в Прага) Дринов успява да стане част от формирането на въпросното дружество. През 1869 г. в Букурещ панагюрецът написва статията „Българско литературно дружество“, в която подчертава важността и необходимостта от създаването на дружеството като основен

фактор за целите на просвещението на българския народ (Горина 2006: 37). Членовете на българското книжовно дружество избират през 1869 г. за председател Марин Дринов, който не присъства на събранието, а научава от чешката преса. Реакцията на Дринов не буди учудване, тъй като е съпроводена с присъщата за учена скромност и любезност: *„Що се отнася до мен, то съвсем не ми подхожда да бъда председател. Но за да не спира работата, аз приемам тази чест временно, до окончателното уреждане на Дружеството.“* (Горина 2006: 37).

Голяма част от сътрудниците на Марин Дринов в дружеството са известни български възрожденци, които също като него се стремят да помогнат на изстрадалото население с нескрита упоритост и ентузиазъм – Васил Стоянов, Васил Друмев, Тодор Пеев, Никола Ценов и други. Съпричастни към дейността и идеите на дружеството стават множество родолюбиви българи – братя Евлоги и Христо Георгиеви, Любен Каравелов, Васил Левски, Димитър Ценович, Григор Начович, Найдено Геров и още много други.

Усърдната дейност на БКД дава своите първи резултати – създава се първото българско научно списание „Периодическо списание“ като печатан орган на дружеството. С типичната за Дринов активност той редовно публикува свои статии, които заемат централно място в броевете на списанието. Мнението на Константин Иречек относно „Периодическото списание“ е отново повече от положително. Той смята, че това е несъмнено най-доброто и най-богатото по съдържание от всички списания, излизали досега на български език (Тодев 2009: 11). Въпреки своята нелека работа в архивохранилищата, Дринов пише статии и за БКД, воден най-вече от своята любов към знанието, опитвайки се да внуши на читателите огромната му сила.

Изключително ползотворно влияние върху формирането на бъдещия професор оказва и престоят му в Италия. В Неапол той се запознава с руския историк Викентий Макушев (1837 – 1883), който успява да го улесни завидно много в работата му с архивите. Дринов успява да се докосне до миниатюрите на пазения във Ватикана български препис на летописа на Константин Манасий. По-късно установява, че възможностите за работа, с които разполага в Италия, са повече от задоволителни. В Неапол изучава латинска палеография, работи в библиотеката на Националния музей и Големия архив. Той дори успява да направи копие на важен за средновековна България договор между българския цар Иванко и генуезкия дож Антонио Адорно (1387), с който приключва войната между Добруджанското княжество и Генуезката република. Посещава още библиотеката „Св. Марко“ във Венеция, Амброзианската библиотека в Милано, както и Големия архив в Неапол. Културното и житейско обогатяване, на

което се радва Марин Дринов по време на престоя си в едни от най-големите европейски градове, не остава без последствия и в неговото научно поприще. Завръщайки се в Москва през 1870 г., той решава да защити магистърска дисертация, което осъществява през юни 1873 г. Темата му е, разбира се, силно обвързана с интересите на младия учен в областта на славистиката – „Заселване на Балканския полуостров от славяните“. Тази нова стъпка в професионалното му развитие се оказва решаваща за назначаването му през същата година (август) за доцент в Катедрата по славянска филология в Харковския университет. На 20 септември 1873 г. Дринов прочита своята първа лекция на студентите в Харков, посветена на история на славянознанието (Дринов 1915: 505). От този момент в главна негова цел се превръща работата над докторската дисертация: „*Тази година аз непременно трябва да защита докторската дисертация*“ (Горина 2006: 46), пише Дринов до свой приятел. През 1876 г. на заседание в Московския университет мечтата му се осъществява и Дринов успешно защитава дисертация на тема „Южните славяни и Византия през X век“ – за научна степен доктор по славянска словесност.

Всъщност, кореспонденцията на българския учен с негови приятели (Н. Бончев, Т. Пеев, О. Бодянски, К. Иречек и др.) се оказва един от най-важните извори за живота на Марин Дринов, от който черпим сведения не само за неговата постепенна професионална реализация, но и за собствените му мнения и оценки. Откриваме личностни характеристики, които представят българския историк в една по-различна обстановка. В едно писмо до приятеля си Бончев например Дринов изказва своите потискащи впечатления от завръщането си в родното Панагюрище през 1875 г.: „*Бедността и тежкото положение са достигнали страшни размери.*“ (Горина 2006: 47).

През 1876 г. жестоко е потушено избухналото Априлско въстание против османската власт. Родното място на Дринов се оказва сред най-активните центрове на бунта. Самият учен подкрепя действията на своите сънародници, но в същото време изпитва тревога и безпокойство, знаейки за репресиите, които извършват турските власти. Въпреки че редовно следи чуждестранната преса, отзивите за Априлското въстание в нея са крайно противоречиви и неясни. Много скоро от писма на свои близки Дринов разбира, че семейството му е разорено, а двама от братята му са в затвора. Година по-рано, посещавайки Панагюрище, той взима със себе си Панагюрския сборник в Харков и по този начин, благодарение на преписа, който прави, успява да спаси Бориловия синодик. Нещо повече, той дори успява да запознае руската общественост с героизма на въстаниците, след като прочита в Харковския университет публична

лекция на тема: „България в навечерието на нейния погром“.

Марин Дринов развива забележителна обществена дейност и по време на Руско-турската война (1877 – 1878). Още преди самото начало на войната Дринов е назначен за сътрудник на Руската гражданска канцелария в страната начело с княз В. Черкаски. Той е избран и за вицегубернатор на Софийска област, след което оглавява Отдела за народно просвещение и духовни дела в Специалния съвет, създаден при руския императорски комисар в България княз А. Дондуков-Корсаков. Марин Дринов участва и в съставянето на Търновската конституция от 1879 г. и по негово предложение София става новия столичен град. Това е само част от дейността, която изпълнява професорът в новоустроената държава. Неговата неуморна административно-държавна и обществена работа му спечелват уважение и доверие в Княжеството. Съвместно с това той не прекъсва и професионалните си задължения, статии и кореспонденция. В новоизградената държава Дринов участва още и с допълнителни функции като провеждане на избори, оформяне и избистряне на българския книжовен език. По този начин професорът дава своя принос не само в научното поприще, но и в Княжеството – символ на освободена България. Така Марин Дринов успява пръв да насочи историческата наука в ново, по-критично направление, както и да създаде голяма част от устоите на новосъздадената страна. В същото време той не изоставя работата си в Харков, където през 1881 г. е дълбоко развълнуван и потресен от статия във в. „Южен край“ на колегата си Василий Надлер (1840 – 1894) „Последната фаза на Източния въпрос“, в която представя противоречиво фактите, обяснявайки тежките отстъпки, които е принудена да направи Турция по силата на Берлинския договор. За да защити честта и достойнството на своя народ, Дринов публикува статия в същия вестник, която намира широк отзвук не само сред българската общественост.

Дейността на Дринов започва изключително много да се цени в България през 60-те и 70-те години на XIX век. Неговият неоспорим авторитет е дълбоко залегал у зараждащата се интелигенция в Княжеството. Огромно признание му засвидетелстват и чуждестранните учени – става председател на Харковското историко-филологическо общество, член на Московското отделение на Обществото по история и древности руски, на Петербургското общество на любителите на древната писменост, почетен член на Югославската академия на науките, председател на БКД. Много на брой са и званията и ордените, които получава. През април 1899 г. е награден с българския орден „Голям кръст“ I степен за 30 години научна дейност. Много от възпитаниците на Дринов се реализират успешно в своето професионално поприще. Самият той води дълготрайна кореспонденция със студенти като

Димитър Матов, Михаил Халански и други.

За съжаление, мечтата на Марин Дринов да преподава в Софийския университет не се осъществява. Независимо от многото години прекарани на север, Дринов така и не успява да приеме чуждия климат, което се оказва и причина за острите му здравословни проблеми. Зад цялата тази необхватна дейност, която той с удоволствие изпълнява, в писмата му до приятели прозират чисто човешките несгоди и трудности, които великият Дринов преживява. В навечерието на руско-турската война (1877 – 1878) той се жени за Маргарита Иванова Уилямс. Резултатът от тяхната любов са двама сина и една дъщеря. Дринов с огромна мъка преживява смъртта на втория си син, а цял живот тъгува за първородния, който е душевно болен. Въпреки изпитанията, с които го сблъсква съдбата, Дринов никога не изоставя своето поприще. Освен хроничните здравословни проблеми обаче, маларията, която преживява във Виена през 1900 г. се оказва изключително трудно препятствие за професора.

Великият българин напуска този свят на 28 февруари 1906 г. Като причина за смъртта му се счита туберкулоза на белите дробове. На 7 март Дринов е погребан в Харков. Три години по-късно прахът му е пренесен в родината, където е погребан отново на 31 май в София.

Благодарение на своята дългогодишна научна дейност Марин Дринов успява да изследва различни аспекти от българската история, свързани както със Средновековието, така и с Възраждането. Спорни в науката остават историческите възгледи на Дринов. Според Васил Златарски и Александър Бурмов Дринов не е представител на романтизма. Тяхната теза подкрепя и Мария Велева, която определя професора като последовател на позитивисткото направление в българската историография. Годишните прекарани в Русия и Европа и разпространението на позитивистките възгледи оказват влияние на българския учен. Според Велева, романтичният метод за тълкуване на историята не е често срещан в работата му. Дринов и в наши дни е трудно да бъде характеризиран категорично като позитивист или представител на романтизма, тъй като неговият мироглед се формира въз основа на различни влияния на учените, с които той общува най-много, което, разбира се, не означава, че той е бил просто обект на въздействия, а е притежавал необходимия усет да се докосне до различни школи и да ги опознае. В центъра на изследователските интереси на професора се оказват глобални моменти, които са в състояние да обхванат едновременно много важни проблеми от историческото минало на българите. Въпросът за произхода на народа ни довежда историка до важните заключения за славянския характер на българския етнос. Високо е признанието на неговите колеги (а и не само) относно неговата статия „Отец Паисий, неговото време, неговата

„История“ и неговите ученици“ (1871). Този труд извежда на преден план личността на Паисий Хилендарски като главна фигура в Българското възраждане, която успява да улови потребностите на обществото. Изхождайки от голямото влияние на Паисий сред съвременниците му, Дринов определя написването на неговия труд „История славянобългарская“ (1762) като „начало“ на възрожденската епоха. Въпреки това Дринов не поддържа това мнение навсякъде в трудовете си. През 1873г. дори е склонен да преразгледа ролята на Паисий Хилендарски. Забележителното в работата на Дринов е умението да изследва епохата, в която той самият живее и се развива като част от нея. В този ред на мисли трябва да отбележим практическата полза, която историкът търси в своята работа. Пример за това е изследването му върху историята на църквата с цел доизясняване решаването на Църковния въпрос, с което се оказва полезен както за сънародниците си, така и за страната си. Неговата прозорливост, както и поривът към развитие, го характеризират като един изключително далновиден политик и общественик.

Независимо от големия брой учени, които се занимават с изследване на личността и делата на Марин Дринов, неговата уникалност никога не може да бъде описана в пълнота. Видният обществен и културен деец живее и се развива в бурно и напрегнато за страната ни време. Въпреки това неговите неоспорими лични качества го даряват с названието „първият български професионален историк“, а признанието още на съвременниците му е огромно. Съвсем заслужено Марин Стоянов Дринов остава в историята като една от най-ярките личности на Българското възраждане и ранното следосвобожденско време.

Литература:

Велева 1988: Велева, М. Романтизмът в българската историография през Възраждането. – В: Университетски изследвания и преподавания по българската история у нас и чужбина, Т. II, част 4, Смолян, 1988.

Горина 2006: Горина, Л. Марин Дринов. Историк и обществен деец. С., 2006.

Динеков 1985: Динеков, П. Кирило – Методиевска енциклопедия, Т. I, С., 1985.

Дринов 1869: Дринов, М. Исторически преглед на българската църква от самото ѝ начало до днес, Виена, 1869.

Дринов 1869 а: Дринов, М. Поглед върху произхождението на българския народ и началото на българската църква, Пловдив – Русчук – Велес, 1869.

Дринов 1909: Дринов, М. Съчинения Т. II, Трудове по българска църковна история. Трудове по езикознание, литературна история, етнография и народни умотворения, С., 1909.

Дринов 1915: Дринов, М. Съчинения Т. III, Публицистични статии, С., 1915.

Ключевский 1968: Ключевский, В. Писъма, дневници, афоризми и мисли об истории, М.,

1968.

Минкова 1978: Минкова, Л. Осип Максимович Бодянски и Българското възраждане, С., 1978.

Николова 2009: Николова, Н. Професор Марин Дринов в българската общественост-политическа лексика, С., 2009.

Паскалева 1966: Паскалева, В. Принос към биографията на Марин Дринов, С., 1966.

Петканова 1992: Петканова, Д. Старобългарска литература. Енциклопедичен речник IX – XVIII век, С., 1992.

Тодев 2009: Тодев, М. Сборник по случай 170-годишнината от рождението на проф. Марин Дринов, С., 2009.

Чолов 2010: Чолов, П. Български историци. Биографично-библиографски справочник, С., 2010.

Информация за автора:

Михаела Касърова – студентка, специалност История, IV курс

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

E-mail: mihaela_9g@abv.bg